

Отже, методично правильно підготувавшись до написання есе із дотриманням усіх педагогічних умов, учні десятого класу не матимуть труднощів із цим видом роботи. Тому учителі-словесники повинні проводити різносторонню підготовку до написання учнями есе, особливо у десятому класі, коли учні готуються до складання ЗНО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутурлим Т. І., Зінченко Т. А. Психологічна підготовка старшокласників до ЗНО з української мови та літератури. *Педагогічна майстерня*. 2018. №4. С. 34–41.
2. Глазова О., Косян Т. Пишемо твори-описи. *Дивослово*. 1997. №7. С. 33–36
3. Глазунова Т. В. Види письмових висловлювань як об'єкт навчання. Іноземні мови. Київ, 1997. 115 с.
4. Жежера В., Пиркало С., Бондар А., Рябчик М. Авторська колонка: збірка. Київ: Нора-Друк, 2007. 208 с.
5. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад. Київ: Рад. школа, 1984. 223 с.
6. Орапов Т. П. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення. *Українська мова та література*. 2007. №11. С. 3–18.
7. Пентиліук М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2004. 400с.
8. Цимбалюк В. І. Як навчити учнів писати твори: посібник для вчителя. 3-є вид., доп. і перероб. Київ: Рад. школа, 1988. 160 с.

*Поврозник Н.
Науковий керівник – доц. Свистун Н.О.*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕПІТЕТНИХ СТРУКТУР У РОМАНАХ ЮРІЯ КОСАЧА «СУЗІР'Я ЛЕБЕДЯ» ТА «ВОЛОДАРКА ПОНТИДИ»

Епітет як один із вагомих засобів естетизації мови перебуває в колі наукових зацікавлень сучасних дослідників, оскільки в системі епітета відбивається стиль письменника, епохи, літературного напрямку, а тому без вивчення цієї системи неможливо розкрити цілісну картину еволюції художнього стилю загалом й віршової мови зокрема. Ці «прикрашальні слова», за Аристотелем, допомагають виокремити певне явище з-поміж інших, точніше передати думку, красномовно змалювати життєву картину, надають мові образності, емоційності, виразності. Власне тому вивчення епітета має певні традиції в лексикології, лінгвостилістиці, теорії літератури.

Як опорний конструктивний елемент художнього тексту, епітети можуть створювати чи увиразнювати загальне тло поетичного вислову, конкретизувати авторське бачення просторових реалій, виступати разом з іншими зображальними засобами важливим засобом суб'єктивізації ліричної оповіді.

Художня мова творів Юрія Косача на сьогодні залишається зовсім не дослідженою, а художні засоби не систематизованими, що дало б можливість виокремити індивідуальний стиль автора, визначити його особливості.

Пропоноване дослідження є актуальним, оскільки мовне багатство творів Юрія Косача загалом і романів «Сузір'я Лебедя» та «Володарка Понтиди» зокрема фактично ще не вивчалось ні на лексичному, ні на граматичному рівнях.

Мета дослідження полягає у лексико-семантичному аналізі епітетних структур у творах Юрія Косача «Сузір'я Лебедя» та «Володарка Понтиди».

Епітет являє собою одне слово або ціле словосполучення, що набуває нового смислового відтінку і значення завдяки розташуванню в тексті й відповідному контексту. Ніякого єдиного погляду чи підходу щодо епітета досі не існує. Одні вважають, що епітети належать до фігур, інші розглядають як самостійний засіб для поетичної образотворчості.

Вагомий внесок у розвиток теорії епітета зробив український учений О. О. Потебня, який вважав епітетами будь-які парні сполучення слів, що зображують предмети, явища, дії через їх ознаку [5, с. 215]. О. О. Потебня відмовився від традиційного на той час поняття епітета як означуваного прикметника при означуваному іменнику і, по суті, розглядав епітет в утвореннях, які ми розуміємо як епітетні конфігурації. Більшість дослідників визначають епітет як художнє означення, акцентуючи увагу на образно-естетичній функції.

Автори словника лінгвістичних термінів Д. І. Ганич, І. С. Олійник подають таке визначення: «Епітет – один із основних тропів, художнє образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість предмета, поняття, дії. Найчастіше епітетами виступають означення-прикметники, у широкому розумінні епітетами називають іменники-прикладки, а також прислівники, які метафорично пояснюють дієслово» [1, с. 76].

Епітети засвідчують значні можливості мови у сполученості слів, є одним із виявів мовного багатства, а також відображають мовні традиції певної епохи загалом. Вони допомагають вирізнити певний предмет чи явище з низки однорідних, точніше передати думку, надають мові образності та емоційності.

Таким чином, виникає необхідність провести орієнтовану межу між епітетом і звичайним означенням. Існує три основних відмінності між цими поняттями:

1. З пізнавальної точки зору означення додає до змісту означуваного поняття ознаку, що обмежує його обсяг (будинок – великий будинок, старий будинок, цегляний будинок тощо), тобто здійснює логічну класифікацію. Епітет виділяє, посилює типову ознаку предмета (сірий вовк, червоне сонечко) і тим самим виступає як економний спосіб утворення певного художнього образу.

2. З комунікативної точки зору означення відчужене від усіх сторін особистості, крім інтелектуальної, і претендує на об'єктивність. Епітет зазвичай розкриває цілісне відношення суб'єкта (інтелект, уяву, емоцію і волю), здійснює оцінку кваліфікацію, тією чи іншою мірою завжди неповторно індивідуальну.

3. З лінгвістичної точки зору означенням і означуваним є двослівна або рідше – трислівна номінація, що належить або до побутової номенклатури (порцелянова чашка), або до наукової термінології (міжконтинентальна ракета, Північний Льодовитий океан) і позбавлена оцінювання. Епітет з означуваним (епітетна конфігурація) постає в ролі вільного (змінного) словосполучення, що відзначається оригінальністю.

Основна сфера використання епітета – стиль художньої літератури, де він виконує такі функції:

1) інформативну, тобто виступає як спосіб повідомлення. Епітет може характеризувати різні предмети й властивості, які сприймаються будь-яким органом почуття, а також поєднувати різні сфери сприйняття, наприклад: солодкі мрії, гостре бажання, глуха ніч, гіркий розпач та ін. (явище синестезії);

2) конструктивну, тобто епітет як засіб внутрішньої організації тексту взаємодіє з іншими словесними засобами, бере участь у реалізації всіх параметрів мовленнєвого цілого. Епітети ніби вбирають в себе те, що характеризується (неспокійне серце, ласкаві руки, спокійна старість), що дозволяє досягти стислості дискурсу [2, с. 147].

Романи Юрія Косача «Сузір'я Лебедя» та «Володарка Понтиди» відзначаються багатством епітетів, зокрема епітетів прикметникових. Порівняно з прислівниковими такі епітети є простішими, і, зрештою, більш поширеними у творі.

Лінгвістична природа його така: він виникає на базі приписування іменникові (назві об'єкта дійсності) тієї чи іншої ознаки, що сприяє утворенню ширшої (багатоозначової) назви і в мовленні, і в поетичному образі. Специфіка іменниково-прикметникової сполучуваності в творах виявляється в індивідуально-авторських особливостях сприйняття і бачення того чи іншого об'єкта.

Серед епітетів, ужитих у романі «Сузір'я Лебедя», найчастіше використовуються авторські епітети. Найбільша кількість епітетів ужита до слів очі, день, обличчя, батько, уста, люди, небо, дівчата. Деякі іменники мають розгалужені ряди епітетів. Наприклад: Очі стали з темна-сині, великі і таїнні, груди висока, а коса звилась страшна, мов зміюка, взявшись багрянцем [4, с. 5]; Може, вона цілий день чекала Оленька й виглядала потайки у своєму флігелі, де жила з матір'ю, із-за завіски, того жаданого вечора, що притьмарив би весняний, розспіваний день [4, с. 6]; А хіба ж і Оленьків негрішний, сполохано-юнацький поцілунок, і Мотрині німовні, холодні уста, і цей дурман тугої коси, і глибінь глумливих очей не були тільки миттю, витівкою весняної вогневиці, що спалахнула і згасла, залишаючи одчай і тугу за довершеністю, за осяянням того, що, як темінь, як людська жага, незбагнене [4, с. 7].

У романі «Володарка Понтиди» автор часто вживає епітети до слів очі, обличчя, люд, доля, княжна, небо, подорож. Наприклад: І ось я, сп'янілий від того нежданого успіху, яким

мене обдарувала вередлива доля, знову опинився віч-на-віч з Парижем, з його погожим, синім, аж темним, небом, з його строкатою юрбою, з його садами і фонтанами [3, с.77]; Подорож була тривожна і виснажлива, бо ж треба було оглядатися, чи не женуться за нами драгуни герцога Карла Теодора, треба було трястися по вибоїстому шляху, минати застави зі злющими жандармами, ночувати у сопущливих заїздах [3, с. 162]; В мене вперлись його розумні очі, байдужо-холодне, яструбине обличчя, стиснуті губи; він був ні молодий, ні старий [3, с.403].

Кольористичний епітет у романах «Сузір'я лебедя» та «Володарка Понтиди» належить до поширених засобів. Колірні епітети у творі, як відомо, постають невід'ємною складовою образної моделі світу. У взаємодії з іншими поетичними засобами колір у художньому тексті нерідко збігається з об'єктивною ознакою реалії, тобто має своїм значенням тільки ознаку кольорового спектра. Частіше колір «живе» в кольористичному образі, що формується не лише значенням кольору, а й іншими лексемами тропейчних функцій, використання яких залежить від художньої мети, суб'єктивних уподобань автора, від індивідуального осмислення кольорів. Так виникає художній колір, тобто кольористичний епітет.

З метою досягнення художньої виразності мови і яскравішого змалювання життя в художніх образах Юрій Косач у романі «Сузір'я Лебедя» вживає епітети не лише у прямому, а й у переносному значенні, напр.: усміхнені верховіття, дзвінке небо, стривожений луг, залізна логіка, важкі думи, глузливі зорі, земний рай.

За допомогою епітетів письменник виявляє своє ставлення до зображуваних предметів чи осіб: темний світ, спокійний студент, старомодня людина, добрий пан, безглуздий бунт, пильний учень, скромне життя, східний дідок, наївний молодик.

Серед епітетів, на які багатий роман «Сузір'я Лебедя», знаходимо і своєрідні авторські новотвори: трояндно-свіжі панни, біблейсько-сумні очі, чорно-оксамитове небо, цукрясто-кисла мармиза, прозоро-багряне вино.

Аналізуючи романи Юрія Косача, варто звернути увагу на іменники, до яких вжито найбільше епітетів. Часто письменник вживає такі слова: доля, голос, княжна, люди, небо, народ, обличчя, очі, подорож, сад, світ. Ці слова є підвищено емоційними, експресивними та позитивно-оцінними поняттями, що допомагають знайти переконливі аналогії між явищами природи і життям людини. Вони є опорними елементами епітетів. Уживаючи засоби виразності, Юрій Косач досягнув високого рівня художності у своїх творах, подав цікавий матеріал для роботи як мовознавців, так і літературознавців. Епітет – це троп, який відіграє важливу роль не тільки у творі, а характеризує манеру письма автора, відображає його погляди, смаки і вподобання.

Отже, система епітетів Юрія Косача у романі «Сузір'я Лебедя» дуже розгалужена та різноманітна, вона характеризує і виразно показує особливості світобачення письменника та його індивідуального стилю загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Введение в литературоведение / Под ред. Г. Н. Поспелова. М. : Высшая школа, 1976. 357с.
2. Ганич І. Д., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 159 с.
3. Косач Ю. Володарка Понтиди. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 528 с.
4. Косач Ю. Сузір'я Лебедя : роман. Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 1983. – 276 с.
5. Потєбня А. А. Из записок по теории словесности. Харьков, 1905. 652 с.

Рега Наталія

Науковий керівник: доц Дідук-Ступняк Г.І.

СИСТЕМА ГРАМАТИЧНИХ, ЛІНГВІСТИЧНИХ, КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНИХ І ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ ТА ВПРАВ ПРИ ОПРАЦЮВАННІ СЛОВОТВОРУ У ШОСТОМУ КЛАСІ

Творчі завдання відіграють важливу роль при вивченні словотвору у шостому класі тим, що сприяють кращому виконанню загальнопедагогічних завдань та досягненню цілей як практичного так і теоретичного засвоєння мовного матеріалу. Тому їх застосування, на нашу думку, є обов'язковим при опрацюванні розділу “Словотвір” у шостому класі.